

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Pedagogická fakulta
Oddělení pro vědeckou činnost
M. D. Rettigové 4
116 39 Praha 1 – Nové Město

OPONENTSKÝ POSUDEK

na disertační práci

Název: **Vzdělávání Romů v zahraničí**

Autorka: Mgr. Veronika Pletichová

Oponent: PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D.

Aktuálnost zvoleného tématu:

Zvolené téma je v současné době nanejvýš aktuální s ohledem na:

- současné problémy v oblasti sociálního začleňování romského etnika, které na některých místech České republiky přerůstají v interetnické konflikty a hrozí stupňování tohoto napětí;
- kumulaci po dlouhou dobu nedostatečně řešených výše uvedených problémů sociálních, které ovšem mají příčiny nejen v historickém vývoji vztahu státu k respektování svébytnosti romského etnika, jeho jazykových a kulturních specifik, odlišností, rovných práv na identitu a svobodný rozvoj, ale především v opožďování dosavadního hledání a uplatňování adekvátní koncepce vzdělávání romské minority v ČR;
- to, že při vytváření koncepce vzdělávání Romů je třeba vycházet ze zahraničních, především evropských zkušeností, protože romské etnikum je přítomno i v jiných zemích a v době kulturního sjednocování Evropy se (též vlivem rozvoje informačních technologií a médií) Romové stále uvědoměleji etablojí jako jeden z rovnocenných evropských národů.

Splnění stanoveného cíle disertace:

Cílem disertace je vyjádřit úlohu tří základních prvků zvoleného tématu: jazyka, kultury a vzdělávání Romů. Tyto tři prvky postupně prostupují celou disertací, avšak všechny směřují k jednomu účelu: prezentaci dosavadních zkušeností, slepých cest i všeho, co v podmínkách různých zemí funguje při vzdělávání romského etnika. Rozsáhlý soubor informací umožňuje dospět v této oblasti k poučeným komparacím, závěrům a doporučením, které autorka na konci práce uvádí. Cíl byl tedy splněn.

Disertace má však ještě jeden rozměr: je velmi potřebným kompendiem, ze kterého lze ihned čerpat a docházet pokračováním komparací samotných údajů

uvedených v této práci k dalším dílčím závěrům inspirativním nejen pro speciální pedagogiku, ale i pro další sociální disciplíny, sociologii, sociální péči, interkulturní výchovu apod.

Zvolené metody disertace:

Analýza zahraničních zdrojů historických, koncepčně pedagogických a lingvistických, výběr a překlad základních údajů a tezí v nich obsažených, následná komparace, shrnutí a stanovení doporučujících závěrů pro koncepci vzdělávání Romů v ČR.

Výsledky disertace:

Disertační práce má 192 stran, 10 výkladových kapitol, závěrečné shrnutí v 11. kapitole a seznam použité literatury (73 zdrojů zahraničních a 10 domácích).

V první kapitole definuje význam romského jazyka a práv romské minority v Evropě. V dalších 7 kapitolách probírá v pořadí podle úspěšnosti společensko-politické praxe a vzdělávání Romů informace z vybraných sedmi zemí (či oblastí) Evropy, informace porovnává a v některých kapitolách se pokouší o závěrečné shrnutí. Po stanovení obecných závěrů, jež jsou naplněním cíle práce, autorka v poslední kapitole ještě jednou shrnuje stručný přehled základních poznatků ze všech popisovaných zemí a oblastí.

Za pozitivní výsledek disertace lze považovat nejen stanovení závěrečných doporučujících cílů pro zdokonalování stávající koncepce vzdělávání Romů, ale především shrnutí vybraných údajů shromážděných prostřednictvím překladů ze zahraničních zdrojů. Tyto údaje se samy svým obsahem nabízejí českému čtenáři k dalšímu použití, porovnávání a analýzám všech základních vrstev problému: jazyka, kultury a hlavně vzdělávání Romů.

Význam disertace pro společenskou praxi a pro další rozvoj vědy:

Lze říci, že přínos této disertace je shrnut v bodech doporučení, která autorka přináší v 11. kapitole. Za zvláštní zmínku stojí tyto priority:

- 1/ Disertace dává dostatek podkladů pro posouzení nezastupitelné úlohy mateřského jazyka při socializaci a vzdělávání občanů romského původu.
- Autorka v závěrech považuje vzdělávání Romů v romském jazyce a vyučování romštině za klíčový cíl v systému vzdělávání této skupiny. K tomuto doporučení dospívá na základě zkušeností z různých zemí Evropy. Je zřejmé a vyplývá z logiky jakékoli pedagogické práce, že právem každého člověka je být vzděláván v mateřském jazyce a teprve potom se učit jazykům cizím. Rozvoj ega a lidské identity není možný bez pozitivního vztahu k rodnému jazyku a lidem stejného původu. To je nepopíratelné, ale zároveň je třeba upozornit na vnitřní rozpor, který vyplývá i ze svědectví shromážděných samotnou autorkou:

V České republice, obdobně jako např. ve Španělsku, žijí Romové, kteří nerozumí romsky. Výuka v romštině by pro ně byla nemožná. Je tedy třeba předpokládat rozdíly a předem respektovat volbu a názor romské komunity, či konkrétní rodiny. Navzdory této diskusi (a připomínky, že jazyk nemusí být vždy kritériem pro pocit příslušnosti k nějakému etniku) lze však přijmout názor, že i Romové, kteří nemluví romsky, by měli mít možnost učit se romštině a historii Romů, neboť by to posílilo jejich bazálně výchovně potřebný vztah k původu a k vlastní identitě.

2/ Disertace na základě zkušeností z několika zemí vrhá pozoruhodné světlo na praxi a dosavadní koncepce vzdělávání Romů v ČR.

- Správná diagnostika a testy, jejichž kritéria vycházejí z výsledků majoritní populace, neměří správně romské dítě a bez respektu k nebezpečí tohoto zkresení pak je celý výchovně vzdělávací systém nastaven pro Romy jako diskriminační. Je správné, upozorňuje-li nás zkušenost kolegů ze zahraničí na to, proč si dlouhodobě se vzděláváním Romů nevíme rady a považujeme jejich motivaci k učení za pedagogický oříšek. Protože nerespektujeme jejich jinakost.

Z nerespektování jinakosti vyplývá také přitažlivost obsahu a formy vzdělávání, kde neúspěch po dlouhou dobu nevidíme v majoritním myšlení. Autorka v závěrech správně podtrhuje: romským dětem nechybí vůle, ale jejich vůle je jiná.

Diskuse se otevírá na téma segregace a integrace, přičemž zahraniční zkušenosti někdy naznačují, že prospěšné není to, co se tak jeví logikou, která platí u majority, ale co funguje – opět záleží na volbě Romů samotných. Je to celý komplex problémů velmi výstižně nazvaný v pracovním dokumentu Dekády romské inkluze 2005–2015 podtitulkem „School as ghetto“.

3/ Autorka pod vlivem zahraničních zkušeností doporučuje, aby „Romové učili Romy“.

- Toto doporučení je jistě správné a lze považovat za úspěch, budeme-li mít více romských učitelů a příslušníků romské inteligence všech profesí jako vzory – prezentovatelné stále více v médiích.

Zde je však opět nezbytné připomenout, co autorka disertace snesla v podobě všestranných informací: romská komunita se vyznačuje patrným vymezením navenek vůči majoritě, ale také méně patrnou vnitřní protikladností. Členové různých romských dialektových a sociálních skupin žijí ve větším napětí, než je na první pohled zřejmé, a je proto třeba počítat přinejmenším s nedůvěrou (bude-li učitel pocházet z jiné romské skupiny).

Lze tedy v zásadě doporučit více romských asistentů, pedagogů apod., ale opět nikoli bez respektu k potřebám a adekvátnosti, o jejíž míře bude rozhodovat sama romská komunita.

Splnění podmínek kladených na řízení o obhajobě disertační práce:

Tato disertační práce zejména svým přínosem k úvahám o koncepci vzdělávání Romů splňuje požadavky

a d o p o r u č u j i ji proto k obhajobě.

Poznámka:

V případě publikování práce nebo jejích částí je třeba některé pojmy upřesnit při korektuře. Zejména při překladu z jiných jazyků máme řadu odlišností, cizí názvy počesťujeme apod.

Např. na s. 60 je uvedeno v anglické transkripci slovo Khaladitka, lépe by byla česká transkripce „chaladitka“, protože ruské „халадитка“ je etnonymum odvozené z romského (psáno azbukou) халадо = voják (Viz např.: ЗІНЕВИЧ, Наталія Олексіївна. *Цыганский этнос в Украине (историкогеография и источники)*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук. Киев : Институт украинской

археографии и источниковедения им. М.С. Грушевского, Национальная академия наук Украины, 2005)

Na s. 61 došlo několikerým přejímáním nepřímých zdrojů ke zkreslení názvu knihy a jejího autora. Je patrně míněna kniha Teodora Narbutta (1784–1864) z roku 1830 (NARBUTT, T. *Rys historyczny ludu cygańskiego*. Warszawa : Wydawnictwo Imprint, 2010. ISBN 978-83-270-1042-1.)

Pod anglickou transkripcí Khrushchov se jistě skrývá generální tajemník ÚV KSSS (v letech 1958–1964) Nikita Sergejevič Chruščov (1894–1971)

Na straně 95 má být Châtillon-sur-Chalaronne, na str. 96 Saintes-Maries-de-la-Mer apod.

Problém k diskusi:

1/ Jak hodnotíte situaci, kdy Rom neumí romsky – učit ho to? A jak a v jakém rozsahu? S jakými vlivy musíme počítat?

2/ V případě motivace dětí s poruchami chování máme u české majoritní populace dobré zkušenosti se zážitkovými programy (víkendovými společnými pobyty) dětí, jejich rodičů a pedagogů (nesporný efekt byl v oblasti komunikace, kázně i školních úspěchů). Lze takovou zkušenost uplatnit i u Romů?

PaedDr. Lubomír BAJCURA, Ph.D.